

ДУХОВНА СПАДЩИНА СЛОБОЖАН: НОВІ РАКУРСИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Галина Бондаренко

Швидкий С. Етнокультурна спадщина населення Слобідської України XIX – початку XXI ст. у системі сучасних знань та світоглядних уявлень / Сергій Швидкий. – Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2016. – 380 с. – ISBN 978-966-02-7969-8.

У період ціннісної кризи суспільства актуалізується роль етнокультурної спадщини в процесах його соціокультурної стабілізації, міжкультурної комунікації. Саме етнографічні об'єкти культурного спадку, як матеріальні, так і духовні, пов'язують етнос у просторі і часі, візуалізують історичну пам'ять народу. Розрив цього зв'язку під тиском політичних, ідеологічних чинників обертається загрозою життєдіяльності народу. Сучасні драматичні події на Сході України значною мірою обумовлені нехтуванням тут українською етнокультурною традицією. З огляду на це публі-

кацію у 2016 році в м. Слов'янську Донецької області, що першим постраждало від adeptів «русского міра», монографії Сергія Швидкого, присвяченої ціннісному аспекту етнокультурної спадщини українців, можна вважати знаковою подією.

Розглядаючи Слобожанщину в контексті її історико-етнографічних особливостей, автор наголошує на своєрідній «цивілізаційній» характеристиці регіону, досліджує єдність його природного та культурного ландшафтів. Потужна джерельна база книги, що включає архівні матеріали, опубліковані джерела, польові записи автора з більш як сотні слобожанських сіл, дозволяє простежити тяглість саме української культурної традиції в повсякденних практиках населення краю впродовж двох століть, відновлення та відродження окремих її складових у сучасному побуті. Надзвичайно цінними є зібрані та систематизовані дослідником історичні, статистичні факти, зокрема етнодемографічні. Чимало з них розкривають вплив ідеологічних, державних чинників на трансформацію народних традицій і побуту.

У чотирьох розділах монографії С. Швидким досліджено систему традиційних народних знань слобожан (агрономію, метеорологію, астрономію, метрологію, ветеринарію, етноботаніку, етномедицину) як форму культурного вираження й складову нематеріальної духовної спадщини. Дослідником зафіксовано різноманітні види комунікації людини з довкіллям, реконструюються архаїчні магичні обряди впливу на природні стихії, хвороби. Зібрано та систематизовано унікальний фольклорно-

етнографічний, етнолінгвістичний матеріал, що вперше вводиться до наукового обігу і, поза сумнівом, буде належно оцінений не лише етнологами, але й мовознавцями, фольклористами, екологами.

Окремо хотілося б відзначити роботу автора монографії з висвітлення екологічної складової української етнокультурної спадщини, теоретичних аспектів екології української культури в цілому. Важливим щодо розуміння процесів культурної інтеграції, притаманних Слобожанщині в ХІХ–ХХ ст., є проведений С. Швидким аналіз взаємодії традиційних народних знань з науковими знаннями та відкриттями, осмислення ролі представників національної еліти, наукової інтелігенції регіону в цих процесах.

На сьогодні загально визнаним фактом є те, що традиційні народні знання — результат інтелектуальної діяльності етносу, що базується на певних традиціях. Міжнародними науковими та культурними спільнотами, починаючи з прийняття в 1992 році Конвенції про біологічне різноманіття, розроблено низку заходів, що стосуються охорони і збереження традиційних знань, які, на жаль, не діють в Україні. Можливо, проведена автором рецензованого видання робота щодо виявлення, аналізу, класифікації та систематизації традиційних народних знань населення Слобожанщини стане першим кроком у напрямку розробки проектів з їх охорони. На думку С. Швидкого, ці «неформальні», місцеві, автентичні знання, що народилися в певному природному середовищі, накопичувалися всередині громади впродовж тривалого періоду й передавалися із покоління в покоління усним шляхом, забезпечували діяльність соціокуль-

турних механізмів, а саме: сімейних і суспільних традицій, обрядів, ритуалів, вербальних форм регламентації поведінки тощо.

У четвертому розділі монографії «Актуалізація етнокультурної нематеріальної спадщини населення Слобідської України (1940-і рр. — початок ХХІ ст.)» ідеться про механізми трансляції етнокультурної традиції, автор досліджує етнічні константи етнографічних явищ, насамперед у галузі етномедицини, етноботаніки. Науковий фактаж, зібраний С. Швидким, переконливо доводить, що попри численні трансформації та частковий занепад, традиційні народні знання продовжують побутувати в сучасному повсякденному житті слобожан. Теоретичні висновки дослідника підкріплені результатами проведеного ним етносоціологічного опитування населення регіону. Аналізуючи місцевий етнографічний матеріал, С. Швидкий подає його в контексті української етнокультурної єдності, порівнює з аналогічними іноетнічними культурними явищами, що надає роботі більшої значимості. Цінність рецензованого видання полягає ще й в тому, що опубліковані в ньому наукові результати мають безпосереднє практичне значення, оскільки використовуються автором та можуть бути використані колегами гуманітаріями при розробці курсів з викладання етнології, історії науки та освіти, так само для проведення занять з регіональної історії та краєзнавства. Окрім науковців, видання буде цікавим широкому читацькому загалу через оригінальність вміщеного в ньому регіонального етнографічного, краєзнавчого матеріалу, нові погляди на культурний ландшафт Слобожанщини, позитивну оцінку ролі регіону в соціокультурному розвитку країни.